

скарачэнне функцый роднай мовы аж да змярцвення). Відавочна, што з канчатковай стратай беларускай мовы наш народ губляе і сваю нацыянальную адметнасць, сваю душу. Знакаміты заклік Францішка Багушэвіча “Не пакідайце мовы роднай беларускай, каб не ўмерлі” не толькі не страціў сваёй актуальнасці, але загучаў з новай сілай. На практычных занятках студэнты, як правіла, прымаюць актыўны ўдзел у абмеркаванні сённяшняй моўнай сітуацыі, прапаноўваюць шляхі папулярызацыі беларускай мовы, стараюцца, наколькі дазваляе лексічны запас і ўменне пераадольваць пэўны псіхалагічны бар’ер, пашыраць свой дыяпазон стасункаў па-беларуску.

Такім чынам, названая тэма павінна садзейнічаць выхаванню пачуцця каштоўнасці роднай мовы, яе значнасці і абавязковасці ў нашым грамадстве.

ЛІТАРАТУРА

1. Беларуская мова (прафесійная лексіка): тыпавая вучэб. праграма для выш. навуч. устаноў / склад.: М.Р. Прыгодзіч, Г.І. Кулеш, Н.П. Лобань; пад рэд. М.Р. Прыгодзіча. – Мінск: РІВШ, 2008. – 28 с.

2. Лепешаў, І.Я. Перад змярканнем: зб. артыкулаў / І.Я. Лепешаў. – Гродна: “ЮрСаПринт”, 2013. – 232 с.

АКТУАЛІЗАЦЫЯ КУЛЬТУРАЛАГІЧНЫХ АСПЕКТАЎ ПРЫ ВЫКЛАДАННІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ Ў ВНУ НЕГУМАНІТАРНАГА ПРОФІЛЮ

Ю.М. Бабіч

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Машэрава,
г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Лінгвісты-практыкі пастаянна імкнуча знайсці найбольш вартасныя, эфектыўныя метадычныя падыходы да выкладання беларускай мовы студэнтам, што навучаюцца на спецыяльнасцях негуманітарнага профілю. У ідэале матэрыял і абраныя прыёмы, метады павінны замацаваць у студэнтаў навыкі камунікацыйна мэтазгодных паводзін, якія адлюстроўваюць непарыўнасць і трываласць светапоглядных сувязяў паміж трыядай “мова – культура – грамадства”.

У сённяшніх рэаліях эфектыўнае выкладанне беларускай мовы на негуманітарных спецыяльнасцях можа быць забяспечана толькі з улікам пэўных культуралагічных фактараў, праз арыентацыю на

этнамоўныя асаблівасці лексічных адзінак і асэнсаванне іх унутранай формы. Засвойваючы мову, чалавек не толькі пазнае ў пэўнай ступені па-новаму свет, але і вучыцца жыць у гэтым свеце, міжволі прымае каштоўнасныя арыенціры, яшчэ глыбей акунаецца ў этнаасяроддзе, прасякнутае нацыянальным духам. І адна з задач выкладчыка – заахоціць студэнтаў вывучаць мову і ўдасканальваць сваё валоданне ёй, бачыць не заўсёды ярка выражаны, але наяўны і прыхаваны сэнс слова, падтэкст.

Шматгадовы досвед выкладання беларускай мовы студэнтам нефілалагічных спецыяльнасцяў паказвае, што надзвычай дзейсным сродкам у працэсе засваення мовы з'яўляецца актуалізацыя пэўных этнамоўных, культуралагічных фактараў, у прыватнасці азнаямленне з новымі ці адносна новымі з'явамі ў сучасным беларускім лексіконе, якія падмацоўваюцца прыкладамі іх ужывання ў перыядычным друку. Ва ўмовах незбалансаванага білінгвізму, калі дэ-факта дамінуе ў штодзённай камунікацыі адна мова, названы падыход істотна павышае цікавасць студэнтаў да прадмета, стымулюе самастойны пошук дадатковай інфармацыі адносна выкарыстання ў мове і значэння тых ці іншых лексем. Заўважым таксама, што перыядычны друк у нашым грамадстве выконвае надзвычай істотную функцыю. І не толькі як крыніца інфармацыі палітычнага, эканамічнага ці сацыяльнага кшталту, але і як рэтранслятар агульнакультуралагічных ідэй і ментальных установак. У гэтым сэнсе папулярныя беларускамоўныя выданні (газеты “Звязда”, “Наша ніва” ды некаторыя іншыя) з'яўляюцца сапраўды важнай крыніцай фактычнай моўнай інфармацыі. Брытанскі антраполог і лінгвіст Грэгары Бэйтсан акрэсліў інфармацыю як “розніцу, якая робіць розніцу” (*a difference which makes a difference*). Гэта значыць, што веды, атрыманыя чалавекам праз пэўную інфармацыю і, адпаведна, праз пэўную мову, змяняюць яго.

Апошнім часам у беларускамоўным дыскурсе трывала замацаваўся цэлы шэраг адметных беларускіх лексем – слоў розных часцін мовы, якія абазначаюць розныя паняцці і якасці. Прыгадаем некаторыя з іх: *маладзён, намёт, позва, прадавачка, размытнёўка, страйк, строй, сужэнцы, фэст, цікавінка, шанік* і многія іншыя: *Тутэйшая евангельская царква штогод ладзіць летнікі з удзелам соцень маладзёнаў* (Наша ніва, 7.11.12); *У мэрыю Берліна юнак прыйшоў у зімовым адзенні і з запlechнікам, у якім знаходзіліся намёт, спальны мяшок і іншыя рэчы* (Звязда, 20.09.11); *Працаваць не хочуць, ад позваў хаваюцца* (Наша ніва, 24.09.14); *Маладзенькія прадавачкі ў крамах або*

афіцыянткі ў кавярнях... маюць праблему з моваю (Наша слова, 24.04.13); Усё сышлося сёлета: і цэны, і **размытнёўка**, і ўвесь наш агульны ўзровень (Наша ніва, 14.09.11); **Страйк** таксама падтрымаў італьянскі саюз працы (Звязда, 13.12.14); У народным **строі** жанчына выглядае асабліва статнай і прывабнай (Звязда, 23.09.14); Вучоныя высветлілі, што **сужэнцы** часта сварацца таму, што па-рознаму разумеюць само слова “каханне” (Звязда, 3.11.10); Традыцыйны **фэст** майстроў керамікі (Наша ніва, 27.07.11); **Цікавінкі** ад выдавецкага дома “Звязда” для чытачоў і не толькі... (Звязда, 22.04.14); На шляху да палаца нам сустрэлася яшчэ адна кавярня і некалькі **шанікаў** з сувенірамі побач з ёй... (Звязда, 06.02.14).

Названья лексемы выкарыстоўваюцца і ў вусным, і ў пісьмовым маўленні, многія ўжо адлюстраваныя ў слоўніках. Яны валодаюць вялікім культуралагічным патэнцыялам, які важна данесці да студэнтаў. Найбольш эфектыўны шлях – праз параўнанне з адпаведнымі рускімі словамі. Тут варта памятаць, што ўнутраная форма мовы, адметнасць мыслення, яго “псіхічная значнасць і інтэнсіўнасць змяняюцца ў залежнасці ад таго, на што звернута ўвага, на які канкрэтна напрамак разумовай дзейнасці” [1, 36]. Пры параўнанні, напрыклад, лексем *фэст* і рускага адпаведніка *фестиваль* выразна выяўляецца глыбокі этнакультурны, культуралагічны падтэкст беларускага назоўніка, бо ў сваім першасным значэнні *фэст* – гэта “царкоўнае прастоўнае свята”, чаго нельга сказаць пра лексему *фестиваль*. Або, скажам, слова *цікавінка* са значэннем “штосьці адметнае, асаблівае”, якому ў рускай мове адпавядае лексема *изюминка*. У падобных выпадках, падкрэслім яшчэ раз, вельмі важна акцэнтаваць увагу на экстралінгвістычных фактарах, на культуралагічным багаці беларускіх слоў. Студэнты, як правіла, ахвотна складаюць з такімі словамі мікракантэксты, невялікія лагічна звязныя тэксты, узбагачаючы тым самым уласны моўны досвед і засвойваючы адметныя беларускія словы. Усё разам гэта спрыяе і большай эфектыўнасці працы на занятках, і ў канчатковым выніку істотна павышае цікавасць да мовы.

ЛІТАРАТУРА

1. Сепир, Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М.: Прогресс. Изд. группа «Универс», 1993.